

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālrunis: 67036801, 67036716, 67036721
Fakss: 67210823, 67285575; e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīga

Nr. _____

Latvijas Republikas Satversmes tiesai

*Par viedokli Satversmes tiesas lietā
Nr. 2012-24-03*

Tieslietu ministrijā ir saņemts Satversmes tiesas tiesneša Kaspara Baloža 2013. gada 14. marta lēmums par pieaicināto personu, ar ko nolemts atzīt Tieslietu ministriju par pieaicināto personu lietā Nr. 2012-24-03 „Par Ministru kabineta 2009. gada 7. jūlija noteikumu Nr. 733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” 1. pielikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 101. pantam, kā arī Valsts valodas likuma 6. panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pantam”. Ar Satversmes tiesas tiesneša lēmumu Tieslietu ministrija uzaicināta rakstveidā izteikt viedokli par to, vai apstrīdētā norma atbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 91. un 101. pantam, Valsts valodas likuma 6. panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pantam, kā arī atbildēt uz lietā nozīmīgiem jautājumiem.

Tieslietu ministrija ir iepazinusies ar Satversmes tiesas tiesneša Kaspara Baloža 2013. gada 14. marta lēmumu par pieaicināto personu lietā Nr. 2012-24-03 un sniedz šādu viedokli.

Tieslietu ministrija uzskata, ka Ministru kabineta 2009. gada 7. jūlija noteikumu Nr. 733 „Noteikumi par valsts valodas zināšanu apjomu un valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību profesionālo un amata pienākumu veikšanai, pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanai un Eiropas Kopienas pastāvīgā iedzīvotāja statusa iegūšanai un valsts nodevu par valsts valodas prasmes pārbaudi” (turpmāk – noteikumi Nr. 733) 1. pielikums (turpmāk – apstrīdētā norma) ir atbilstošs Satversmes 91. un 101. pantam, Valsts valodas likuma 6. panta pirmajai daļai un Ministru kabineta iekārtas likuma 31. pantam, piekrītot Ministru kabineta atbildes rakstā paustajiem argumentiem.

Papildus sniedzam atbildes uz jautājumiem.

1. Vai noteikumu Nr. 733 1. pielikumā noteikto valsts valodas prasmju prasības ir uzskatāmas par pašvaldības domes deputāta tiesību ierobežojumu? Ja jā, tad kāds, pēc Jūsu ieskatiem, ir šāda ierobežojuma leģitīmais mērķis?

Satversmes 101. pants paredz ikviena Latvijas pilsoņa tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā un pildīt valsts dienestu, kā arī noteic, ka pašvaldības ievēlē pilntiesīgi Latvijas pilsoņi un Eiropas Savienības pilsoņi, kas pastāvīgi uzturas Latvijā. Ikvienam Eiropas Savienības pilsonim, kas pastāvīgi uzturas Latvijā, ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties pašvaldību darbībā. Pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda.

Šis Satversmes pants uzskatāms par īpaši nozīmīgu, jo kalpo kā garants demokrātiskas valsts iekārtas leģitimitātes nodrošināšanai. Konkrētās tiesības sevī ietver arī pasīvās vēlēšanu tiesības, tostarp, tiesības tikt ievēlētam pašvaldības domē un pēc ievēlēšanas ieņemt deputāta amatu. Tomēr šīs tiesības nav absolūtas. Satversmes 101. pants tiešā tekstā nosaka, ka tajā noteiktās tiesības īstenojamas likumā paredzētā veidā. Līdz ar to jau pati Satversme paredz, ka šo tiesību izmantošanas veids ir nosakāms ar likumu. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, izvērtējot Satversmes 101. panta pieņemšanas gaitu Saeimā, redzams, ka, ietverot Satversmes 101. panta tekstā vārdus „likumā paredzētajā veidā”, likumdevējs noteicis, ka tiesību piemērotājam ikvienā konkrētā gadījumā vārdi „ikvienam Latvijas pilsonim” jātulko kopsakarā ar likumos noteiktajiem ierobežojumiem (*Satversmes tiesas 2000. gada 15. augusta spriedums lietā Nr. 2000-03-03*). Konstitucionālo tiesību teorijā tiek atzīts, ka konstitūcija var atstāt likumdevēja ziņā konkrēto pamattiesību satura un robežu noteikšanu. Šajā gadījumā pamattiesības ir spēkā „pēc likuma mērauklas” (*Satversmes tiesas 2006. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2005-24-01*). Bez tam „likums” Satversmes 101. panta izpratnē saprotams plašā nozīmē kā jebkurš tiesiskā kārtā pieņemts ārējs normatīvais akts.

Saskaņā ar noteikumu Nr. 733 1. pielikuma prasībām pilsētas domes deputātam valsts valoda jāzina un jālieto C līmeņa 1. pakāpē. Tādējādi tiek nodrošināta Satversmes 101. pantā ietvertā nosacījuma, ka pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda, izpilde.

Ņemot vērā to, ka apstrīdētā tiesību norma pēc būtības aizliedz deputāta amatu ieņemt personai, kuras valsts valodas zināšanas neatbilst noteikumu Nr. 733 1. pielikumā ietvertajām prasībām, uzskatāms, ka šādas personas tiesības konstitucionālā kārtā tiek ierobežotas.

Ierobežojums ieņemt pašvaldības deputāta amatu personai, kuras valodas zināšanas neatbilst normatīvajā aktā noteiktajam ir nepieciešams, lai nodrošinātu efektīvu Satversmes 101. panta piemērošanu, atbilstoši kuram pašvaldības darbā gan saziņas valoda, gan lietvedībā un dokumentos lietojamā valoda, gan arī darba sanāksmju valoda ir latviešu valoda.

Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir nodrošināt pašvaldību darbību, kuru vienīgā darba valoda ir latviešu valoda. Lai sasniegtu šo mērķi, valstij ir pienākums izraudzīties tādus līdzekļus, kas garantētu attiecīgās iestādes funkciju

pilnvērtīgu izpildi, negrautu uzticību valsts varai, neaizskartu citu personu tiesības un neradītu draudus valsts demokrātiskajai iekārtai. Valsts valodas pārvaldīšana atbilstošā līmenī ļauj ievēlētajiem pašvaldības domes deputātiem aktīvi darboties pašvaldību domēs un rezultatīvi aizstāvēt savu vēlētāju intereses. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka katras valsts intereses nodrošināt savas institucionālās sistēmas normālu darbību neapšaubāmi ir likumīgas. Tā tas *a fortiori* ir arī attiecībā uz nacionālo parlamentu, kuram piešķirta likumdošanas vara un kuram ir īpaši svarīga loma demokrātiskā valstī (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 9. aprīļa spriedums lietā Ingrīda Podkolzina pret Latviju*). Tieslietu ministrijas ieskatā, ņemot vērā pašvaldību lomu demokrātiskās valsts iekārtā, kā arī pašvaldību domēm piešķirto likumdošanas varu, Eiropas Cilvēktiesību tiesas izdarītais secinājums attiecībā uz nacionālo parlamentu ir vienlīdz attiecināms arī uz vietējo likumdevēju.

2. Vai noteikumu Nr. 733 1. pielikums nodrošina tā leģitīmā mērķa efektīvu sasniegšanu?

Tieslietu ministrijas ieskatā apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai. Līdzīgu secinājumu attiecībā uz Latvijas nacionālo parlamentu ir izdarījusi arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa, norādot, ka tas, ka no nacionālā parlamenta deputāta kandidāta tiek prasīts, lai viņam būtu pietiekamas valsts valodas zināšanas, ir nepieciešams leģitīmam mērķim (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002. gada 9. aprīļa spriedums lietā Ingrīda Podkolzina pret Latviju*).

Ņemot vērā vēsturisko un politisko kontekstu, šāds ierobežojums ir noteikts, lai aizsargātu citu personu tiesības piedalīties valsts darbā, nodrošinātu institucionālās sistēmas normālu darbību, kā arī nodrošinātu publiskās varas institūciju pārstāvju lojalitāti valsts konstitūcijā nostiprinātajiem nacionālas valsts pamatprincipiem, kuru aizstāvēšana ir viens no pašvaldības domes deputāta tiešajiem pienākumiem. Nosakot ierobežojumus, šie mērķi tiek sasniegti.

3. Vai pastāv efektīvāki līdzekļi noteikumu Nr. 733 1. pielikuma leģitīmā mērķa sasniegšanai, piemēram, ļaujot pašvaldību domju deputātiem pildīt amata pienākumus ar konsultanta, tulka vai literāra redaktora palīdzību?

Kā vairākos spriedumos atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, tiesības balsot un tiesības kandidēt nav absolūtas un valstij ir zināma rīcības brīvība ierobežojumu noteikšanā. Jebkuri vēlēšanas regulējošie normatīvie akti tiek izvērtēti, ievērojot valsts politisko evolūciju. Minētais nozīmē, ka tas, kas ir pieņemami, nepieciešami un attaisnojami vienas valsts kontekstā, ir nepieņemami citas valsts kontekstā (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1987. gada 2. marta spriedums lietā Mathie-Mohin and Clerfayt v Belgium, 2002. gada 9. aprīļa spriedums lietā Ingrīda Podkolzina pret Latviju*).

Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 8. pants noteic deputāta pienākumus domē, savukārt minētā likuma 10. pants

noteic deputāta pienākumus savā vēlēšanu apgabalā. Šie pienākumi ietver gan prasību piedalīties domes darbā, gan izskatīt un atbildēt uz iedzīvotāju sūdzībām un iesniegumiem, gan rīkot iedzīvotāju pieņemšanu. Šādas darbības ir jāveic nepastarpināti, jo deputāts savā darbībā domē pauž viedokli un aizstāv savu vēlētajū intereses. Tas ietver ne tikai formālu atrašanos sanāksmēs, bet arī spēju pilnībā saprast diskusijas un tajās piedalīties, skaidri un saprotami, valsts valodā paužot savu viedokli. Proti, saziņa un komunikācija ir būtiska pašvaldības deputāta darba sastāvdaļa, personisks pienākums. Sabiedrības interesēs ir garantēt valsts iedzīvotājiem tiesības brīvi, bez ierobežojumiem lietot valsts valodu saskarsmē ar viņu pašu ievēlētajiem deputātiem, bez privāto tulku nevēlamas un, iespējams, dažkārt arī nelikumīgas iejaukšanās, informācijas izpaušanas un izmantošanas.

Bez tam apstrīdētā norma ir vērtējama kopsakarā ar citiem normatīvajiem aktiem, kas noteic pašvaldības domes deputāta kompetenci vai ir saistīti ar tā darba pienākumiem un tiesībām. Tā, piemēram, pašvaldības domes deputātam ir piekļuve ierobežotas pieejamības informācijai, personas datiem, informācijai par pašvaldības iedzīvotāju privāto dzīvi, kuras apstrādei citām personām nav tiesiska pamata. Plašo pilnvaru dēļ domes deputāta amata savienošana, ienākumu gūšanas un citus ierobežojumus noteic likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”. Šādi ierobežojumi nebūtu attiecināti uz pašvaldības deputāta privāto konsultantu, tulku vai literāro redaktoru, līdz ar ko varētu izraisīt tiesību normu pārkāpumus.

Pie tam tulku piesaistīšana varētu radīt praktiskas dabas problēmas, kas ievērojami apgrūtinātu vai paralizētu pašvaldības domes darbu. Tā, piemēram, situācijā, kad pašvaldības domē deputāta amatu ieņemtū, piemēram, persona, kura vēlas lietot angļu valodu un persona, kura lietotu krievu valodu, būtu nepieciešami divi tulkojumi vienlaikus: no angļu valodas uz latviešu valodu un no latviešu valodas uz krievu valodu. Šādam tulkojumam nepieciešamais laika patēriņš būtu ievērojams un neļautu efektīvi izlemt nozīmīgus jautājumus.

Vērtējot efektīvāku leģitīmā mērķa sasniegšanas esamību, tāpat nepieciešams ņemt vērā arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas un Satversmes tiesas praksē atzīto paš aizsargājošās demokrātijas principu. Proti, lai demokrātija pati spētu sevi aizsargāt, valstij ir tiesības un zināmos apstākļos pat pienākums prasīt no valsts varas īstenotājiem lojalitāti pret tiem konstitucionālajiem principiem, kas ir šīs valsts pamatā (*sal. arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1995. gada 26. septembra spriedums lietā Vogt v Germany, 1999. gada 20. maija spriedums lietā Rekvēnija pret Ungāriju, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 stenogramma*).

Nav noliedzams, ka valsts valoda ir viens no Latvijas valsts pamatiem. Arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka jebkuru normatīvo regulējumu nevar vērtēt atrauti no Satversmes 4. panta, kas latviešu valodai Latvijā Republikā piešķir konstitucionālu statusu. Bez tam jāņem vērā arī tas, ka, neraugoties uz valsts valodas nostiprinājumu Satversmē, vēsturiski izveidojušos apstākļu rezultātā

latviešu valodas pietiekama lietošana valstī joprojām ir apdraudēta (*Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedums lietā Nr. 2005-02-0106*). Nacionālas valsts virsprincipa elementi aptver latviešu valodas kā valsts valodas konstitucionālo rangu, valsts pienākumu veicināt latviešu kultūras un informatīvās vides attīstību.

Ievērojot to, ka valsts valoda ir viens no Latvijas valsts pamatprincipiem, lojalitāte pret šo principu ir īstenojama tieši. Nav iedomājams, ka lojalitāti pret Latvijas valsts pamatiem pašvaldības domes deputāts varētu īstenot nevis tieši, bet gan ar tulka, konsultanta vai literārā redaktora palīdzību. Proti, tulka, konsultanta vai literārā redaktora lojalitāte valstij un tās principiem nav saistāma ar pašvaldības domes deputāta attieksmi pret konstitucionālajiem virsprincipiem. Tādējādi, pieļaujot iespēju pašvaldības deputāta oficiālajai saziņai izmantot citas personas pakalpojumus, nevar tikt sasniegts viens no apstrīdētās normas mērķiem.

Nemot vērā to, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkurš cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē (*Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2004-18-0106, 2006. gada 11. aprīļa spriedums lietā Nr. 2005-24-01*), bet pašvaldības domes deputāta amata pienākumu pildīšana ar tulka, konsultanta vai literārā redaktora starpniecību nenodrošina leģitīmā mērķa sasniegšanu tikpat efektīvi kā apstrīdētā norma, uzskatāms, ka saudzējošāki līdzekļi leģitīmā mērķa sasniegšanai nepastāv.

4. Vai var piekrist apgalvojumam, ka Valsts valodas likuma 6. panta pirmā un piektā daļa nav piemērojama pašvaldības domes deputātam, jo viņš nav darbinieks, ar kuru nodibinātas darba tiesiskās attiecības, pamatojoties uz darba līgumu?

Saskaņā ar Valsts valodas likuma 6. panta pirmo daļu valsts un pašvaldību iestāžu, tiesu un tiesu sistēmai piederīgo iestāžu, valsts un pašvaldību uzņēmumu, kā arī to uzņēmējsabiedrību darbiniekiem, kurās lielākā kapitāla daļa pieder valstij vai pašvaldībai, jāprot un jālieto valsts valoda tādā apjomā, kāds nepieciešams viņu profesionālo un amata pienākumu veikšanai. Valsts valodas likuma 6. panta piektā daļa noteic, ka valsts valodas zināšanu apjomu, kāds nepieciešams šā panta pirmajā, otrajā un trešajā daļā minētajām personām, kā arī valsts valodas prasmes pārbaudes kārtību nosaka Ministru kabinets. Pamatojoties uz minētajām tiesību normām, Ministru kabinets ir noteicis valsts valodas prasības deputātiem.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka uz pašvaldības domes deputātiem valsts valodas prasības nav attiecināmas, jo deputāti nav darbinieki Darba likuma izpratnē.

Tieslietu ministrija šādai Valsts valodas likuma 6. panta pirmās un piektās daļas interpretācijai nevar piekrist.

Aktīvas debates par latviešu valodas statusu sākās 2002. gadā. 2002. gada 30. aprīlī Saeima izdarīja grozījumus Satversmē, cita starpā jaunā redakcijā izsakot arī Satversmes 101. pantu. Satversmes grozījumu projekta anotācijā norādīts, ka nepieciešamība veikt grozījumus izrietēja no vajadzības pilnīgāk izvērst Satversmes 4. pantā nostiprināto latviešu valodas kā valsts valodas statusu (*Likumprojekta „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē anotācija. Pieejams: <http://helios-web.saeima.lv/saeima7/reg.likprj>*), kā arī vēlmes konkrēti norādīt latviešu valodas kā valsts valodas pielietošanas jomu un kārtību Saeimā un pašvaldībās. Tādējādi latviešu valodas kā pašvaldības darba valodas statuss 2002. gadā tika *expressis verbis* nostiprināts Satversmes 101. pantā, taču no Satversmes kā vienota veseluma jau kopš tās pieņemšanas brīža izrietēja, ka publiskās varas pārstāvjiem ir jāprot valsts valoda.

Likumdevējam, pieņemot Valsts valodas likumu un ietverot tajā deleģējumu Ministru kabinetam izdot atbilstoša satura tiesību normas, Satversmē ietvertās tiesību normas bija zināmas. Tādējādi nav pamata uzskatīt, ka likumdevējs, izstrādājot Valsts valodas likuma 6. panta pirmo daļu, apzināti būtu ignorējis Satversmes 4. un 101. pantu.

Bez tam jāņem vērā, ka jēdziens „darbinieks” Valsts valodas likuma izpratnē ir plašāks par jēdzienu „amatpersona” vai „ierēdnis” un ir attiecināms uz visām šīm kategorijām. Tā, piemēram, ieceļot personu valsts dienestā, tiek nodibinātas tiesiskas attiecības starp valsti un darbinieku. Gluži tāpat, ievēlot deputātu, tiek nodibinātas konkrētas nodarbinātības attiecības, personai kļūstot par amatpersonu, uz kuru attiecas Valsts valodas likuma 6. panta pirmā daļa. Nav vērā ņemama pamata domāt, ka attiecībā uz dažām valsts vai pašvaldības budžeta finansētā sfērā strādājošām amatpersonām tiek pieļauta valsts valodas nelietošana, savukārt uz citām tāpat ievēlētām amatpersonām (domes priekšsēdētājiem, tiesnešiem vai valsts augstākajām amatpersonām) prasība zināt un lietot valsts valodu tiek attiecināta. Turklāt, piemērojot vēsturisko tiesību normu iztulkošanas metodi, jāsecina, ka jau 1992. gadā Valodu likumā un Valsts valodas prasmes atestācijas nolikumā (apstiprināts ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1992. gada 25. maija lēmumu Nr. 189) uz pašvaldības deputātiem tika attiecināta prasība lietot valsts valodu.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija uzskata, ka uz pašvaldības domes deputātu Valsts valodas likuma 6. panta pirmā un piektā daļa ir attiecināma pilnā mērā.

5. Vai Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta otrā, sestā, septītā un astotā daļa interpretējama tādējādi, ka prasības pieteikumu par pašvaldības domes deputāta pilnvaru anulēšanu var iesniegt tikai Valsts valodas centrs? Vai šāda prasības pieteikuma iesniegšanas gadījumā apgabaltiesas, kura izskata lietu kā pirmās instances tiesa, spriedums ir nepārsūdzams?

Saskaņā ar Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta sesto daļu, ja deputāts atkārtoti neierodas uz valsts valodas prasmes pārbaudi vai arī tiek atkārtoti konstatēts, ka deputāta valsts valodas zināšanas neatbilst Ministru kabineta noteiktajam prasmes līmenim, Valsts valodas centram ir pienākums iesniegt apgabaltiesā pēc pašvaldības atrašanās vietas prasības pieteikumu par deputāta pilnvaru anulēšanu. Apgabaltiesa lietu izskata kā pirmās instances tiesa. No minētās tiesību normas teksta izriet Valsts valodas centra pienākums iesniegt pieteikumu apgabaltiesā, ja pašvaldības deputāts nepilda tam likumā noteikto pienākumu attiecībā uz valsts valodas zināšanu un lietošanu. Proti, Valsts valodas likuma 4. panta sestā daļa nenosaka Valsts valodas centra ekskluzīvas tiesības, bet gan pienākumu rīkoties tiesību normu pārkāpuma gadījumā.

Tieslietu ministrijas ieskatā Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta septītajā daļā minētais tiesas spriedums par deputāta pilnvaru anulēšanu nav nepārsūdzams. Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 16. panta pirmo daļu tiesas spriedums stājas likumīgā spēkā pēc tam, kad izbeidzies tā pārsūdzēšanas vai noprotēšanas termiņš un tas nav pārsūdzēts vai noprotēts vai arī augstāka tiesa, izskatot sūdzību vai protestu, to atstājusi negrozītu vai arī grozījusi, spriedumu neatceļot. Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta sestā daļa paredz, ka apgabaltiesa lietu izskata kā pirmās instances tiesa. Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 45. panta otro daļu apelācijas instance lietās, kuras izskatījušas apgabaltiesas kā pirmās instances tiesas, ir Augstākās Tiesas tiesu palāta. Saskaņā ar minētā likuma 47. panta pirmo daļu kasācijas instance visās lietās, kuras izskatījušas rajonu (pilsētu) tiesas un apgabaltiesas, ir Augstākās Tiesas Senāts. Ievērojot minēto, konstatējams, ka apgabaltiesas spriedums par pašvaldības deputāta pilnvaru anulēšanu ir pārsūdzams.

6. Vai Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta ceturtais daļas 2. punktā noteiktais sešu mēnešu termiņš ir pietiekams, lai pašvaldības domes deputāts varētu apgūt valsts valodu (vai uzlabot tās prasmi) Ministru kabineta noteiktajā prasmes līmenī un pakāpē (C līmeņa 1. pakāpē)?

Tieslietu ministrijas ieskatā jautājums par to, vai sešu mēnešu laikā ir iespējams apgūt valsts valodu Ministru kabineta noteiktajā prasmes līmenī, ir personas subjektīvās attieksmes jautājums, kas ir jāvērtē katrā individuālā gadījumā atsevišķi, ņemot vērā personas spējas, motivāciju, kā arī to, cik lielā mērā valodas līmeni ir nepieciešams paaugstināt.

Šajā aspektā ir jāņem vērā, ka valsts valoda Ministru kabineta noteiktajā prasmes līmenī pašvaldības deputātam ir jāzina, jau kļūstot par domes deputātu. Saskaņā ar Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 17. panta pirmās daļas 3. punkta „g” apakšpunktu kandidātu sarakstam ir pievienojams kandidāta parakstīts pašnovērtējums par valodas prasmi. Šis

nosacījums ir paredzēts ne tikai tāpēc, lai vēlētāji varētu izvērtēt katra deputāta kandidāta reālās spējas pildīt deputāta pienākumus un pārstāvēt savu vēlētāju intereses institūcijā, kuras darba valoda ir latviešu valoda, bet arī, lai pats deputāta kandidāts spētu izvērtēt, vai, kļūstot par pašvaldības domes deputātu, viņš spēš izpildīt normatīvajos aktos noteiktos pienākumus, tostarp, prast un lietot valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē.

No minētā secināms, ka Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta ceturtās daļas 2. punktā noteiktais sešu mēnešu termiņš nav paredzēts, lai šajā laika periodā persona iemācītos valsts valodu, bet gan ir vērtējams kā labvēlības periods, kura laikā pašvaldības deputātam nav piemērojamas sankcijas par normatīvo aktu neievērošanu. Tāpat sešu mēnešu termiņa mērķis ir koriģēt neatbilstības, kas varētu būt izveidojušās, deputāta kandidātam savas valsts valodas zināšanas novērtējot augstāk, nekā tās objektīvi ir. Likumdevējs, paredzot sešu mēnešu labvēlības periodu, ir apzinājies, ka subjektīvais valsts valodas prasmes vērtējums var nesakrist ar objektīvo valsts valodas prasmes vērtējumu, ļaujot šo neatbilstību novērst par pašvaldības budžeta līdzekļiem. Vienlaikus ir ņemts vērā, ka šāda neatbilstība nevar būt lielāka par vienu valodas prasmes līmeni, kā tas noteikts noteikumu Nr. 733 15. punktā un kura koriģēšana, iegūstot valsts valodas zināšanas C līmeņa 1. pakāpē, sešu mēnešu laikā ir samērīga. Savukārt gadījumā, ja pašnovērtējuma neatbilstība ir divu vai trīs valodas prasmes līmeņu apjomā, konstatējams, ka pašvaldības deputāta kandidāts ir apzināti sniedzis nepatiesu savas valsts valodas prasmes novērtējumu, rēķinoties ar to, ka valsts valodu būs nepieciešams apgūt sešu mēnešu laikā no ievēlēšanas brīža.

Ievērojot minēto, Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. panta ceturtās daļas 2. punktā noteiktais sešu mēnešu termiņš ir piemērots mērķa sasniegšanai un pietiekams valsts valodas prasmes paaugstināšanai nepieciešamajā līmenī.

7. Vai laika posmā no 2002. gada 9. maija līdz 2009. gada 1. septembrim Latvijas Republikā nepastāvēja tiešas valsts valodas prasmes prasības pašvaldības domes deputātam?

Kā jau minēts iepriekš, aktīvas diskusijas par latviešu valodas statusu un lietojamību publiskajā pārvaldē uzsākās tieši 2002. gadā. 2002. gada 30. aprīlī Saeima izdarīja grozījumus Satversmē, cita starpā jaunā redakcijā izsakot arī Satversmes 101. pantu un paredzot, ka pašvaldību darba valoda ir latviešu valoda. Tādējādi latviešu valodas kā valsts valodas prasmes prasība bija tieši paredzēta Satversmē, tādējādi piešķirot šai tiesību normai konstitucionālu rangu.

Tādējādi, lai arī noteikumos Nr. 733 līdz 2009. gada 1. septembrim nebija noteikts valsts valodas zināšanu līmenis pašvaldību deputātiem, tomēr tas nevar būt par pamatu, lai apgalvotu, ka laika posmā no 2002. gada 9. maija līdz 2009. gada 1. septembrim tiešas valsts valodas prasības pašvaldību deputātiem vispār neeksistēja. Proti, arī šajā laika posmā normatīvie akti tieši noteica valsts

valodas zināšanu nepieciešamību tādā apjomā, kāds nepieciešams deputāta profesionālo un amata pienākumu veikšanai.

8. *Vai Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumi Nr. 296 „Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes kārtību” neietvēra valsts valodas prasmes prasības pašvaldības domes deputātam?*

Ministru kabineta 2000. gada 22. augusta noteikumu Nr. 296 „Noteikumi par profesionālo un amata pienākumu veikšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu un valodas prasmes kārtību” 1. pielikumā nebija ietverts amats „deputāts”, taču, kā jau iepriekš norādīts, tas nenozīmē, ka pašvaldību domju deputātiem nebija saistoši normatīvie akti par nepieciešamību prast un lietot valsts valodu.

9. *Vai likumdevējs atbilstoši Ministru kabineta iekārtas likuma 31. panta pirmās daļas 1. punkta prasībām bija Ministru kabinetu īpaši pilnvarojis iekļaut pašvaldības domes deputāta amatu Profesiju klasifikatorā un noteikt tam nepieciešamo valsts valodas prasmes līmeni?*

Likumdevējam atbilstoši Satversmes 101. pantā ietvertajam nosacījumam „likumā paredzētajā veidā” bija pienākums radīt Satversmes 101. pantā garantētās tiesības īstenošanas mehānismu. Par Satversmes 101. pantam atbilstošu var tikt atzīts arī likumdevēja dots deleģējums un tā ietvaros noteikts attiecīgā piedalīšanās veida konkretizējums, kas noteikts ar deleģējuma ietvaros izdotu citu normatīvo aktu (*Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. – Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.- 864 lpp.*).

Ministru kabineta iekārtas likuma 31. panta pirmās daļas 1. punkts noteic, ka Ministru kabinets var izdot ārējus normatīvos aktus – noteikumus, ja likums Ministru kabinetu tam īpaši pilnvarojis. Pilnvarojumā norāda tā galvenos satura virzienus. Savukārt Valsts valodas likuma 6. panta piektajā daļā ir dots pilnvarojums Ministru kabinetam noteikt valsts valodas zināšanu apjomu, kāds ir nepieciešams pantā minētajām personām. Ņemot vērā to, ka arī pašvaldības deputāts ir uzskatāms par darbinieku Valsts valodas likuma 6. panta pirmās daļas izpratnē, secināms, ka likumdevējs bija devis tiešu pilnvarojumu Ministru kabinetam noteikt nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu arī pašvaldības domes deputātam.

10. *Vai, izstrādājot noteikumus Nr. 733, Ministru kabinets bija motivējis, kāpēc pašvaldības domes deputātam nepieciešams noteikt valsts valodas prasmes prasības, kā arī bija veicis šo prasību ieviešanas seku novērtējumu?*

Tieslietu ministrijas ieskatā nepieciešamība noteikt valsts valodas prasmes prasības tiešā veidā izrietēja gan no Satversmes 4. un 101. panta, gan Valsts valodas likuma 6. panta un visas tiesību sistēmas kopumā. Izstrādājot noteikumu

Nr. 733 1. pielikumu, amati un profesijas tika iedalītas atbilstoši nepieciešamajam valsts valodas prasmes līmenim un pakāpei, izmantojot Profesiju klasifikatorā minēto amatu un profesiju raksturojumu un ņemot vērā profesionālo pienākumu pildīšanai nepieciešamo valsts valodas zināšanu apjomu. Ņemot vērā to, ka katrs amats tika vērtēts individuāli, uzskatāms, ka prasību seku novērtējums, pieņemot noteikumus Nr. 733, ir bijis pietiekams.

11. Vai Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 17. panta pirmās daļas 3. punkta „g” apakšpunktā noteiktais deputāta kandidāta pienākums sniegt pašnovērtējumu par latviešu valodas prasmi ir pretrunā ar noteikumu Nr. 733 1. pielikumā noteikto prasību pašvaldības domes deputātam pārvaldīt valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē?

Tieslietu ministrijas ieskatā Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likuma 17. panta pirmās daļas 3. punkta „g” apakšpunktā noteiktais deputāta kandidāta pienākums sniegt pašnovērtējumu par latviešu valodas prasmi nav pretrunā ar noteikumu Nr. 733 1. pielikumā noteikto prasību pašvaldības domes deputātam pārvaldīt valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē. Proti, noteikumu Nr. 733 1. pielikumā ietverts konkrēts pienākums pašvaldības deputātam prast un lietot valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē, bet Republikas pilsētas domes un novada domes deputāta statusa likuma 4. pantā ir ietvertas tiesas un konkrētas sankcijas par noteikumu Nr. 733 1. pielikumā ietvertās prasības neievērošanu. Prasībai novērtēt savas valsts valodas zināšanas turpretim ir cits mērķis un par novērtējumu, kas neatbilst objektīvam, kompetentas iestādes noteiktajam valsts valodas prasmes līmenim, negatīvas sekas neiestājas. Pašnovērtējuma mērķis, pirmkārt, ir sniegt vēlētajam informāciju par deputāta kandidātu un dot iespēju izvērtēt, vai deputāta kandidāts spēs pildīt tam ar likumu noteiktos pienākumus. Otrkārt, deputāta sniegtais pašnovērtējums ir uzskatāms par mehānismu, kā noteikt deputāta subjektīvo viedokli par viņa valsts valodas prasmju atbilstību Ministru kabineta noteiktajam līmenim, kā arī sniedz iespēju deputāta kandidātam izvērtēt, vai viņa valsts valodas līmenis ir atbilstošs un, ja nepieciešams, koriģējams sešu mēnešu laikā.

12. Vai noteikumu Nr. 733 1. pielikumā noteiktais, ka pašvaldības domes deputātam nepieciešama valsts valodas prasme C līmeņa 1. pakāpē, ierobežo etnisko minoritāšu pārstāvju pasīvās vēlēšanu tiesības?

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka, aplūkojot Satversmes 101. pantu kopsakarā ar Satversmes 91. panta otro teikumu, secināms, ka Satversmes 101. pantā noteiktās pamattiesības īstenojamas bez jebkādas diskriminācijas (*Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija spriedums lietā Nr. 2006-29-0103*). Minētais garantē normatīvā akta efektivitāti, piemērošanas objektivitāti, kā arī to, ka normatīvā akta priekšraksti attiecas uz visiem vienādi.

Pieņemot, ka etniskās piederības determinējošie faktori pamatā ir senču dzimtene, senču dzimtā valoda un reliģija, nav saprotams, uz kāda objektīva

pamata tiek izvirzīta hipotēze, ka noteikumu Nr. 733 1. pielikumā noteiktais, ka pašvaldības domes deputātam nepieciešama valsts valodas prasme C līmeņa 1. pakāpē, ierobežo etnisko minoritāšu pārstāvju pasīvās vēlēšanu tiesības. Proti, valodas zināšanas tiek prasītas no jebkuras personas neatkarīgi no tās etniskās piederības, rases, dzimuma vai citām fiziskās vai etniskās izcelsmes iezīmēm, turklāt norādīt etnisko piederību netiek prasīts nevienā ar pasīvo vēlēšanu tiesību īstenošanu saistītā dokumentā. Tādējādi ne vēlētāji, ne valsts varas pārstāvji nezina, kāda ir deputāta kandidāta etniskā piederība.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrija nepiekrīt, ka noteikumu Nr. 733 1. pielikumā ietvertās prasības ir diskriminējošas.

13. Vai noteikumu Nr. 733 1. pielikums, nosakot pašvaldības domes deputātam pienākumu pārvaldīt valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē, pieļauj atšķirīgu attieksmi pret pašvaldības domes deputātiem atkarībā no viņu dzimtās valodas un etniskās izcelsmes (piederības)?

Satversmes 91. panta pirmais teikums noteic, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa uzdevums ir nodrošināt, lai tiktu īstenota tāda tiesiskas valsts prasība, kā likumu aptveroša ietekme uz visām personām un lai likums tiktu piemērots bez jebkādam privilēģijām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 9. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2012-14-03*).

Satversmes tiesa savā praksē ir iedibinājusi vispāratzītu principu, ka vienlīdzības princips liedz institūcijām izdot tādas tiesību normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa spriedumu lietā Nr. 2000-07-0409, Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra spriedumu lietā Nr. 2008-37-03*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem.

Pieteicējs uzskata, ka atšķirīga attieksme pret pašvaldības deputātiem tiek pieļauta atkarībā no viņu dzimtās valodas un etniskās izcelsmes (piederības).

Tieslietu ministrija jau ir norādījusi, ka prasība zināt valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē nekādā veidā nav saistīta ar personas etnisko piederību, bet gan ar objektīvām valodas zināšanas prasībām.

Var piekrist pieteikuma iesniedzējam, ka personai, kuras dzimtā valoda ir latviešu valoda, zināmos apstākļos varētu būt jāpieliek mazāk pūļu, lai īstenotu tiesības ieņemt deputāta amatu pašvaldībās, kurās, kā noteikts Satversmes 101. pantā, darba valoda ir latviešu valoda, tomēr tā tas nav vienmēr. Jāatzīmē, ka valodas zināšanas ir objektīvs kritērijs, kas tiek vērtēts neatkarīgi no tā, kāda

ir personas dzimtā valoda un pret personām, kuru valodas zināšanas atbilst C līmeņa 1. pakāpei, tiek īstenota vienāda attieksme.

Šajā aspektā ir būtiski ņemt vērā, ka termins „dzimtā valoda” ir attiecināms uz valodu, ko persona iemācās no dzimšanas; valodu, kurā ar bērnu runā vecāki, nododot dzimtas valodu nākamajai paaudzei. Parasti tā ir pirmā valoda, kuru apgūst agrā bērnībā mājās, ģimenē. Cilvēkam var būt divas dzimtas valodas (*Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. – R., 2007*). Jāatzīmē, ka termins „dzimtā valoda” obligāti nav saistīts ar indivīda dzimtas valodas zināšanu līmeni. Tādējādi, jo īpaši mūsdienu globalizācijas apstākļos, ir iespējamās situācijas, kad persona daļēji vai pilnīgi var zaudēt dzimtas valodas lietošanas iemaņas, piemēram, gadījumos, kad šīs personas turpmākā dzīve ir bijusi saistīta ar citu valsti un lingvistisko vidi vai persona izglītību ieguvusi citā valodā. Tā, piemēram, personas, kuras dzimtā valoda ir latviešu valoda, bet kura izglītību ieguvusi angļu valodā un kuras dzīvesvieta ilglaicīgi ir bijusi Lielbritānija, latviešu valodas zināšanas var būt sliktākas nekā personai, kuras dzimtā valoda ir krievu valoda, bet kura izglītību ir ieguvusi latviešu valodā, ilglaicīgi ir dzīvojusi Latvijā, kā arī ieguvusi Latvijas valsts pilsonību. Tāpat ir iespējamās situācijas, kad personai, kas ir dzimusi bilingvālā ģimenē, ir divas dzimtas valodas.

Arī Eiropas Ombudsmens ir atzinis, ka prasība zināt franču, angļu vai vācu valodu noteiktu amatu ieņemšanai Eiropas Savienības institūcijās ir pamatota un nav uzskatāma par diskriminējošu attiecībā pret tiem Eiropas Savienības pilsoņiem, kuru dzimtā valoda nav franču, angļu vai vācu valoda, ja šāda prasība ir nepieciešama efektīvai uzdevumu izpildei (*sk., piemēram, Eiropas Ombudsmena 2007. gada 10. maija lēmumu lietā Nr. 1331/2006/MHZ*). Turklāt šajā aspektā jāņem vērā, ka ierobežojums tiek veikts uz citu oficiālo Eiropas Savienības valodu rēķina, kamēr noteikumu Nr. 733 1. pielikums paredz tikai oficiālās valodas prasmi.

Ņemot vērā minēto, Tieslietu ministrijas ieskatā prasība zināt valsts valodu C līmeņa 1. pakāpē attiecas uz objektīvi novērtējamām zināšanām, kas pārbaudāmas tiesiskas procedūras ietvaros, līdz ar ko noteikumu Nr. 733 1. pielikums neparedz atšķirīgu attieksmi pret pašvaldības domes deputātiem atkarībā no to dzimtas valodas.